

(Stig Günther Rasmussen: Finansielle forhold på østjyske majorater (1974) og Peter Bøgh Nielsen: Industriens finansiering i perioden 1840 til 1914 (1981)), men førend den endelige dom kan fældes, må et større antal godsregnskaber, nok også mere almindelige og dermed mere repræsentative end »Guldborgland«, gennemgås og analyseres.

Torben Hansgaard

MARGARETA R. MATOVIĆ: Stockholmsäktenskap. Familjebildning och partnervalg i Stockholm 1850–1890. Stockholm, Liber forlag, 1984. 390 s. Ca. 180 sv. kr.

Denne store, kvantitative undersøgelse bygger især på kirke-, vielses- og lysningsbøger fra 8 sogne i Stockholm. En specialundersøgelse af et enkelt sogn udvides med en stikprøveundersøgelse fra hele Stockholm i perioden 1860–1890. Oplysningerne om lysningsparrene er databearbejdet og klassificeret efter det system for social stratifikation, som ligger til grund for forskningsprojektet, »Industriarbetarklassens opkomst: Stockholms arbetare 1850–1914«, hvoraf Matović' arbejde er en del. Dog tages der her særligt hensyn til kvinders sociale placering. Ud fra materialet – der er udvidet med et kvalitativt studium af samboende par i et enkelt sogn på et bestemt tidspunkt, og som har en illustrativ karakter – undersøger forfatteren førægteskabeligt samliv, giftermålsalder, partnervalg samt geografisk baggrund hos par fra forskellige lag for at undersøge den sociale mobilitet. Det er der kommet mange nye og spændende resultater ud af. Først og fremmest er det nu blevet dokumenteret, at der i nær tilknytning til det lovformelige ægteskab fandtes en skjult struktur af illegitim familiedannelse – det der er blevet betegnet som stockholmsægteskabet.

De videnskabsgrene der arbejder med familie og ægteskab har først og fremmest været sociologi og socialantropologi, der sammen med retshistoriske og etnologiske aspekter danner baggrunden for de hypoteser, som testes i den kvantitative undersøgelse. Således opfatter Matović familiedannelse og ægteskab som et *udbytteforhold*, hvorved det papirløse forhold opfattes som mere fordelagtigt end ægteskabet. Næsten halvdelen af lysningsparrene boede sammen, og især var denne samlivsform udbredt i de lavere sociale lag og blandt de tilflyttede kvinder, som kunne forsørge sig selv. Kvinders umyndighed på den ene side og kvinders økonomiske selvstændighed på den anden, samt omkostningerne i forbindelse med bryllup fremhæver forfatteren som årsagerne til den illegitime familiedannelse. Således viser hun også at denne kulminerede i 1860'erne og 70'erne, hvor tilflytningsoverskuddet var størst, og at antallet af samboende før vielsen derpå faldt. Kulturoverførsel, liberalisering af lovgivningen, og kvindernes forringede muligheder på arbejdsmarkedet, gjorde nu ægteskabet til et mere realistisk forsørgelses-alternativ.

Forfatteren opstiller den hypotese, at de tilflyttede stræbte efter at gifte sig ind i en Stockholmsfamilie for på denne måde at avancere. Men den geografiske mobilitet var ligesom den sociale ringe. Mobiliteten hen over klassegrænser foregik kun inden for begrænsede grupper. Dette medførte en øget polarisering mellem arbejder- og borgerlige lag, som iflg. Matović fik betydning for udvikling af klassebevidsthed.

Afhandlingens udgangspunkt er en teori om menneskets rationelle handlen

med det formål at forbedre sin livssituation. Men ud over ydre materielle faktorer kan også følelser stimulere eller afholde mennesker fra familiedannelse og ægteskab. Irrationel adfærd har forfatteren dog bevidst valgt at udelade, fordi det ikke er muligt at gå systematik til værks. Men vi kan ikke af den grund afvise en sådan adfærd som et historisk problem.

Bente Rosenbeck

FREDERICK HALE: *Danes in North America*. Seattle, University of Washington Press, 1984. 256 s. Ill. \$ 19,95.

Den voksende interesse for dansk udvandringshistorie herhjemme har nu også fået amerikanske historikere til at interessere sig for mere end den danske kirke i USA og de store danske udvandrerpersonligheder. På studierejser i Danmark i 1970'erne har Frederick Hale indsamlet et stort udvandrerbrevmateriale fra en lang række danske aviser med tyngdepunkt i perioden 1860–1900. Hale har selv oversat brevene til engelsk – et imponerende arbejde – også selv om der er fundet en del småfejl i oversættelsen.

I en række tematisk ordnede kapitler er danskernes liv i Nordamerika søgt skildret gennem de gengivne breve. Den valgte temaopdeling – med en kort introduktion til hvert emne – er ikke uden problemer. Kun undtagelsesvis har Hale skåret i brevene. Det betyder, at man under overskrifter som f.eks. landbrug, dansk identitet i det fremmede, eller danske kvinder i Amerika, finder breve, der nok i nogen grad dækker det pågældende emne, men også beretter om alt muligt andet. Nu er Hale ganske vist kommet delvis over dette problem ved hovedsagelig at gengive avisindlæg, der i reglen er skrevet med bestemte mål for øje. Men her opstår så bogens andet problem: Kan breve, der er skrevet til et avispublikum give et rimelig pålideligt billede af den almindelige danske udvandrers liv i Amerika? – Bogen gengiver i alt 125 såkaldte breve. Af disse er hele 89 læserbreve fra danske lokalaviser og tidsskrifter; andre 21 breve har tidligere været publiceret i danske bøger om emnet, men de hører dog stort set alle – ligesom de sidste 15 breve – til den gruppe, der blev skrevet alene til den nærmeste familie i Danmark. Hale berører intetsteds det kildekritiske problem, som de offentlige breve rejser. Selvfølgelig er der også tendenser i de private breve (her tænkes ikke mindst på lokketonerne om Amerikas lyksaligheder). Men det er først og fremmest i disse breve, at man har mulighed for at følge den menige danske udvandrer så at sige fra vugge til grav og dermed få indtryk af brevenes underliggende motiver og personen bag pennen. »Avisbrevene« har en mere anonym karakter og giver ved deres målrettethed mod offentligheden et ofte fortegnet billede af »danskerne i Amerika«. Oplagt kommer dette til orde i Hale's bog, hvor privatbreve fra sjællænderen Andreas Frederiksen om hans kamp for at blive selvstændig farmer følges af en række læserbreve, der med efterrationaliseringsprivilegium kun kan betegnes som overfladiske beretninger om amerikanske landbrugsforhold i almindelighed. Det ville være forkert at hævde, at brevene til aviserne, der ofte har karakter af rejseskildringer ikke er interessante i en historisk sammenhæng; langt fra. Der ligger et omfattende og spændende materiale til undersøgelse af, hvordan synet på Amerika formidledes i de danske lokalområder, og hvilke informationer den brede offentlighed fik gennem avisind-